

Asekieltojen vaikutukset II: Etelä-Afrikka

(Julkaistu 9. elokuuta 2009 - www.nra.fi/arkisto)

Jalkapallon maailmanmestaruuskisoihin 2010 valmistautuva Etelä-Afrikan Tasavalta on keskittynyt kiillottamaan julkisuuskuvaansa. Väkivaltaisen maineen vastapaino on löytynyt vertailukohdista saman mantereen valtioihin joista moni on käytännössä sotatilassa. Silti todellisuus lyö matkailijaa vasten kasvoja, ohjeistuksista päällimmäisinä ovat kaupunginosat joihin missään tapauksessa ei saa mennä, yöaikainen suositus jättää liikennevalot täysin huomiotta ja pysyä vain liikkeellä ja jopa tarkat ohjeet mitä reittiä kävellessä voi kulkea.

On todettava että suomalaisesta näkökulmasta tilanne vaikuttaa pahalta, jopa verrattuna laajahkoon kokemukseen Yhdysvaltain suurkaupunkien slummialueilla liikkumisesta.

Rikollisuus, niin väkivalta- kuin omaisuusrikollisuutenakin on konkreettinen ongelma ja yksi nykyhallituksen "toimenpiteistä" tällä verukkeella on ollut ampuma-aselainsäädännön kiristäminen. Toivottua ja lainmuutoksen perusteiksi esitettyä vaikutusta ei ole ollut, edes sen lyhytaikaisen harhan verran mitä Englannissa saatiin tilastojen vääristelyllä aikaan ennenkuin todellisuus paljastui.

Firearms Control Act astui voimaan vuonna 2000, sitä kiristettiin heinäkuun ensimmäisenä päivänä 2004, asiantuntijajärjestöjen vastustuksesta huolimatta. Amendment Bill, jonka piti poistaa lain aiheuttamia ongelmia lievennyksin, hyväksyttiin vuonna 2006 mutta sen sisältö oli tosiasiallisesti päinvastainen vanhojenkin mustaruutiaseiden luvanvaraistamisen myötä. Turvallisuusministeri Charles Nqakula perusteli vuoden 2004 lakimuutosta: "[maa] on kyllästynyt [...] vakaviin, aseilla tehtyihin rikoksiin ja hallitus suhtautuu tämän lain kautta rakentavasti ongelman ratkaisemiseen."

Viisi tämän jälkeen kulunutta vuotta on osoittanut että ministeri Nqakulan väite oli pelkkä julkisuuskuvan ehostamiseen tähdätty propagandavalhe.

Yleisesti kuultu väittämä rikollisten aseenhankinnasta liittyy siihen, että yksityishenkilöiltä varastetut aseet päätyvät rikollisten käsiin. Vaikka viimeisten tietojen mukaan maassa varastetaan noin 24.000 asetta vuosittain, todennäköisyys varastetun aseiden löytymiseen rikostutkinnan yhteydessä ja palauttamiseen lailliselle omistajalleen on kaksinkertainen verrattuna aseiden jäämiseen kadoksiin. Siis 8.000 asetta jää kadoksiin. Näiden osuus rikoksentekevälaineistä on kuitenkin marginaalinen, koska laittomien sotilasaseiden markkinat ovat avautuneet ennennäkemättömällä tavalla.

Ampuma-aseiden laillinen omistaminen on tehty tarkoituksella hankalaksi, edellämäinuin turvallisuusverukkein. Aseluvan hakemisen ehdoksi on asetettu:

- 21 vuoden ikä
- Rikosrekisterin ja henkilön taustojen tarkistus
- Virallisen tahon järjestämän aselaki- ja aseenkäsittelykurssin suorittaminen
- Nämä asiat osoittavan dokumentin uusiminen viiden vuoden välein

Hakemus jätetään poliisilaitokselle, nimetylle asevirikailijalle, joka haastattelee hakijan. Hakemuksen jälkeen hakijan kotona olevat aseiden säilytystilat tarkastetaan ja tarvittaessa haastatellaan lisäksi hakijan puoliso ja työnantajan edustaja. Monilla poliisilaitoksilla ei nimettyä asevirikailijaa ole ja käytännön toteutus on usein sellaisten virkamiesten käsissä joilta puuttuu alan asiantuntemus.

Tämän jälkeen on mahdollista jättää hakemus ampuma-aselupaa varten. Hakemus käsitellään Pretoriassa, keskusasekisterissä, joka tekee lupapäätöksen. Itse aselupa on voimassa 2-10 vuotta, riippuen lupaperusteista.

Ampuma-aseiden määrä on rajoitettu. Suojelutarkoitukseen on mahdollista hankkia yksi pistooli tai revolveri, ampumaurheilukäyttöön ja metsästyksen tähän lisäksi enintään kolme kivääriä tai haulikkoja. Neljä mikäli käsiasetta ei ole. Tästä poikkeuksena ovat tiettyihin seuroihin ja järjestöihin

kuuluvat henkilöt, jotka erikseen pystyvät osoittamaan tarvitsevansa enemmän kuin neljä asetta. Patruunoiden hallussapito on rajoitettu 200 patruunaan jokaista ampuma-asetta kohden. Myös patruunoiden lataustarvikkeiden hallussapitomäärä on rajoitettu, mm. 2400 nalliin.

Asetyyppien osalta on olemassa rajoituksia. Itselataavien kiväärien hallussapito on kielletty, itselataavien haulikoiden hallussapito äärimmäisen rajoitettua. Käynnissä oleva projekti, olemassaolevien lupien uudelleen tarkastus on täystyöllistänyt keskusasetereisterin ja uusia ampuma-aseiden lupia ei ole näiden lainsäädännöllisten muutosten myötä myönnetty juuri ollenkaan.

Virallisesti ottaen kaikki on siis hyvin ja lähes aukottoman lainsäädännön pitäisi olla näyttänyt voimansa. Käytännössä kaikki edellämainittu on kääntänyt tilanteen pääläelle.

Byrokraatian valtava määrä, yhdistettynä korkeisiin viranomaismaksuihin on vienyt pohjan lain kunnioitukselta, erityisesti taajamien ulkopuolella. Lainmuutoksen myötä huikkea osa aiemmin laillisesti aseita omistaneista henkilöistä on viitannut kintaalla lupaprosessille. Erityisesti ampuma-aseiden määrän rajoitukset, lupien hintojen nousu ja vanhojen lupien uudelleen tarkastus ovat kankeaan byrokraatiaan yhdistettynä johtaneet tilanteeseen missä kohtuullisena pidettävän vaivan kynnyks on ylitetty. Jotakuinkin kaikki aiemmin lailliset "vääränmalliset" aseet ovat vain "poistuneet" rekistereistä ja useampia kuin neljä asetta omistaneet ovat suoraan ilmoittaneet ylimääräiset kadonneiksi.

Tilanne on niin järjetön ettei sitä enää edes yritetä peitellä. On suorastaan kansanhuvia vertailla mitä luvattomia aseita itse kullekin on jäänyt lainmuutoksen seurauksena ja niitä myydään ja ostetaan varsin vapaasti. Onneksi viiteyhteyksiin perustuva henkilöönkäyvä sosiaalinen kontrolli toimii näiden suhteen, luvattomiksi muuttuneita aseita myydään lähinnä tutuille, ettei ostajaksi satu taho joka on tekemässä peiteostoa virkansa puolesta.

Valitettavasti kaikki aseet eivät ole vastaavan "turvaverkon" piirissä.

Historiallisesti, terroristijärjestö ANC:tä vastaan taistelleille ryhmille on vielä 1980-luvullakin jaettu avokätisesti rynnäkkökivääreitä ja nämä aseet ovat edelleen teillä tietymättömillä. Arviot määristä vaihtelevat mutta vähimmilläänkin puhutaan kymmenistä tuhansista.

Se kuitenkin on vain jäävuoren huippu. Mosambikin sota levitti alueelle 1.500.000 AK-47 - rynnäkkökivääriä, joista lukematon määrä on salakuljetuksen taloudellisen kannattavuuden kautta ylittänyt rajan Etelä-Afrikan puolelle.

Tämäkään ei ole vielä tämän päivän kokonaiskuvan ydin. Se on Zimbabwe. Vuotuinen pakolaismäärä ylittää 150.000 ja kuten yleisesti tiedetään, Zimbabwen dollari on inflaation kautta valuuttana arvoton ja vaihtokelvoton, joten pakolaisten on ollut etsittävä jotakin muuta mikä on helppo kuljettaa mukana ja muutettavissa kohdemaassa kohtalaiseksi määräksi rahaa nopeasti. Arvoesineiden kuten korujen arvo on katukaupassa heikko ja hyötysuhde Zimbabwen puolelta ostettuna on vaatimaton, joten matkakassaksi on valikoitunut esine jonka arvo on taattu rajanylityksen jälkeen. AK-47 tai kaksi.

Ei tarjontaa ilman kysyntää. Hintataso on tuonut Mihail Kalashnikovin rautatavaran sellaistenkin ihmisten ulottuville joilla ei aiemmin ole ollut varaa minkäänlaiseen ampuma-aseeseen. Tätä on pohjustanut hiemankin varakkaampien ihmisten luoma kysyntä aiemmin, kun noin 90 euron hintainen rynnäkkökivääri lippainen ja patruunoineen on muuttunut helpoksi vaihtoehdoksi itsepuolustusaseen tarpeeseen ja jopa pienen ja keskikokoisen riistan metsästykseseen. Ei paperisotaa, ei siihen liittyviä kustannuksia eikä lupien uusimistarvetta, ja jos näyttää siltä että viranomaiset kiinnostuvat asiasta liikaa, aseiden voi heittää jokeen ja käydä tutkinnan laannuttua hakemassa käteisellä uuden.

Tässä vaiheessa on viimeistään kysyttävä tapahtuisiko tätä jos lupaprosesseja ei olisi vastuuttomien nk. maailmanparantajien painostuksessa muutettu kohtuuttomiksi.

Rangaistusasteikko ampuma-aserikoksista on tiukka. Pelkästään lupakortin unohtaminen kotiin voi johtaa kymmenen vuoden ehdottomaan vankeustuomioon. Itä-saksalaisesti säädetty lainkohta jonka mukaan pelkkä tieto luvattoman aseiden sijainnista tuo 15 vuoden vankeustuomion - ellei siitä ilmoiteta välittömästi poliisille - on osoittautunut torsoksi, ihmisten ollessa huomattavan haluttomia "käräyttämään" ystäviään tai naapureitaan.

Väkivaltarikollisuus on maassa mittakaavaltaan valtavaa. Tämän seurauksena itsepuolustuskäyttöön hankittu ase on aivan tavallisissa talouksissa arkipäivää, monesti käytännön pakkokin, ja samat markkinat jotka ovat tuoneet luvattomat aseet kodin turvaksi, syytävät niitä myös rikollisjengien käsiin. Tilanne ruokkii itse itseään.

Etelä-Afrikan nykyhallituksen ANC-siipi on ottanut mallia Zimbabwesta ja ajanut voimakkaasti maatalojen sosialisointia, lupaamalla köyhemmille kansanosille viljelysmaata tilojen pakkolunastusten kautta. Tämä agenda, mitä voidaan kutsua vastikkeettomaksi materiaalisesti hyväksi, on sekä saanut ANC:lle tiettyjen sosiaaliluokkien kannatusta vaaleissa että aiheuttanut jälkikäteen närää kun luvattuja maatiloja ei ole kyetty toimittamaan kaikille haluaville vaalimenestyksen ja vallan myötä.

Siis Kiannon "punaisen viivan" ongelma.

Yritystä ei ole puuttunut, mutta tulokset ovat olleet kansantaloudellisesti järkyttäviä. 95% sosialisoiduista tiloista on uuden hallinnon alla muuttunut tuottavista ruokataloista valtiontuen varassa kituuttaviksi rasitteiksi tai menneet suoranaisesti konkurssiin, hämmästyttävän nopeasti. Kansantalous ei siis ole kestänyt tällaista yhteiskunnallista kommuunikokeilua ja pakkolunastukset on jouduttu keskeyttämään.

Tämä on ollut omiaan suututtamaan äänestäjiä joille on luvattu ilmaista maata. Näistä "petetyistä", vain ANC:n vaalilupauksiin ilman realiteetteja uskoneista radikaaleimmat ovat päättäneet ottaa väkivalloin sen minkä ANC on luvannut. Seuraukset ovat karmivia, jo 2.500-3000 tilanomistajaa on tapettu näissä hyökkäyksissä, suurin osa valkoihoisia jopa yli kymmenennen sukupolven etelä-afrikkalaisia. Välineet hyökkäyksiin ovat yleistä kauppatavaraa ja uhka, yhdistettynä ampuma-aselupien kiristettyyn byrokraatiaan, on pakottanut tilanomistajia samoille AK-47 -markkinoille hakemaan kättäpidempää henkensä suojaamiseksi.

Laittoman rynnäkkökiväärin hankkiminenkin on äärettömän helppoa. Jopa turistina onnistuin saamaan kontaktin ensimmäiseen myyjään alle puolessa tunnissa, tosin ainoastaan akateemisesta mielenkiinnosta ilman todellisia hankinta-aikeita. Lompakossani olevalla osalla matkakassan käteisestä olisin saanut niitä samantien mukaani laatikollisen, varusteineen ja patruunoineen.

On muistettava että Etelä-Afrikka on historiallisesti Suomea väkivaltaisempi maa. Samalla on muistettava, että maanosittain suhteutettuna ei kovinkaan suurella marginaalilla. Ennenkuin edelläkuvattu tilanne räjähti käsistä, huomattava valtaosa väkivallasta tapahtui paljain käsin ja teräsein, mistä ei voi olla vetämättä analogiaa Suomen nykytilanteeseen.

Väkivallan juuret ovat sosiaalisissa ongelmissa ja tyytymättömyydessä, usein suuriin odotuksiin katteettomista vaalilupauksista, jotka eivät ole tuntematon käsite Suomessakaan. Välineurheilun status puuttuu väkivallalta, ellei sitä epäonnistuneiden hallinnollisten toimenpiteiden seurauksena luoda, ja kun tilanne on päästetty kerran käsistä, eskaloituminen on tosiasia.

On mielenkiintoista etsiä yhtymäkohtia lainsäädäntöhankkeista eri puolilla maailmaa. Periaatteesta voi nostaa tapetille lainsäädännön suhteen vaikkapa seuraavaa:

- Määräajoin uusittavat aseluvat
- Olemassaolevien lupien kollektiivinen uudelleenarvio
- Asemallien ja -tyyppien kieltäminen tai tiukat rajoitukset
- Aseiden henkilökohtaisen määrän rajoittaminen
- Aseiden osien ja varaosien luvanvaraistaminen

- Aseluvan hakijoiden pakollinen kurssi
- Seuraankuulumispakko tai etuoikeuksia seurajäsenyydellä
- Korkeat lupamaksukustannukset
- Hidas ja jähmeä byrokratia
- Asiantuntijoiden puute useimmilla poliisilaitoksilla
- Keskusviraston kautta linjatut aselupaperusteet
- Poliitikot jotka väittävät olevansa turvallisuuden eivätkä oman uransa asialla
- Sosiaalisten ongelmien laiminlyönti käyttäen aselainsäädäntöä syntipukkina
- Ongelmaryhmien asianmukaisen tutkinnan estäminen rasismiväitteillä

Kaikki edellämainittu on ollut tekijöinä luomassa Etelä-Afrikkaan todellista suuren mittakaavan aseongelmaa ja hiemankaan Suomen viimeaikaista lainsäädännön kehitystä ja poliittista taustapeliä tunteva huomaa joka ikisen mainitun asian kotimaiset yhtymäkohdat tähän hetkeen ja eräiden suomalaisten tahojen tulevaisuudensuunnitelmiin.

Suomen naapurimaana ei ole Angola, Mosambik eikä Zimbabwe vaan Venäjä, jonka alamaailmassa liikkuvaan vientikelpoiseen asetarjontaan verrattuna em. Afrikan maat ovat kirjaimellisesti banaanivaltiota. Tämän maantieteellisen tosiasian lisäksi Schengen-sopimus on tuonut maailman lähemmäs, niin hyvässä kuin pahassa. Schengen-alueen välittömässä läheisyydessä on sotatilassa olevia maita ja nykyisten EU-maiden lähihistoria sisältää sisällissotia. Näiden jäljiltä valvomattomiin jäänyt sotilasaseiden määrä on valtava ja toistaiseksi Suomeen kohdistuvan salakuljetuksen paras este on ollut kysynnän pitäminen pienenä toimivalla ampuma-aselainsäädännöllä.

Halutaanko tämä tilanne säilyttää vastaisuudessakin, riippuu vain meistä itsestämme ja päättäjistä jotka haluamme tehtäviinsä valita. Kaikki kulminoituu tulevaisuudessa yhä enemmän siihen, että vain järkeviä ja perusteltuja lakeja noudatetaan. Rikolliset eivät muutenkaan mitään lakeja noudata; ehkä olisi jo aika miettiä haluammeko lakeja muuttamalla avata pimeät markkinat ja siirtää valtavan määrän luvallisia aseita luvattomiksi ja sitä kautta rikollistenkin ulottuville.

Hypoteettisesti ottaen, jos vastaus on kyllä, Etelä-Afrikka on jo käytännössä osoittanut miten se tehdään. Tarvitsee vain ottaa mallia ja kutsua toimenpidettä "rakentavaksi ratkaisuksi väkivaltarikosten ehkäisyyn".

Henri R Helanto
Tiedottaja, varapuheenjohtaja / NRA

Lähteet:

Tutustuminen maan tilanteeseen paikan päällä, heinäkuu 2009
Firearm Control Act 60, 2000
Firearm Control Regulations, 2004
Firearm Control Amendment Bill 12B, 2006
A Critical Analysis of Firearm Control in Post-Apartheid South Africa, University of Cape Town, 2000
South African Police Service, Crime statistics 1994-2008